

Процесуални преклузии, свързани с упражняване на права по доказването в първоинстанционното гледане на делото

Боряна Милкова

Procedural limitation periods associated with exercising the rights related to the evidence in the first instance trial

Key words: Procedural limitation periods, evidence

УВОД

Da mihi factum, dabo tibi ius⁸².

Водещото за исковия граждански процес състезателно начало възлага върху страните задължението да доказват фактическите си твърдения⁸³. Доброто познаване на правилата, свързани с провеждането на едно качествено доказване в процеса, е решаваща предпоставка за постигане на успех в процесуалното състезание⁸⁴.

Съдебният исков граждански процес се основава на принципа на дирене на обективната истина. Следователно, съдебните решения трябва да съответстват в максимална степен на действителното материалноправно положение между страните по делото. За целта, съдът трябва правилно и в необходимата пълнота да установи фактите, от които произтичат правата и задълженията на лицата⁸⁵. Това зависи в голяма степен от посочените и представени доказателства в процеса. В тази връзка, отмененият ГПК от 1952 година даваше широка възможност да се искат и представят нови доказателства във всички инстанции. В сега действащия ГПК се установява положението, че посочването и представянето на доказателствата трябва да става във възможно най – ранен момент от гледането на делото (до приключване на първото открито съдебно заседание). От това правило се допускат изключения. Част от тях, посочени в хипотезите на разпоредбата на чл. 147 от ГПК, са предмет на настоящото изложение.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Доказването представлява процесуална дейност на страните в едно гражданско исково производство, чрез която те се стремят да създадат у решаващия орган убеждението, че твърдените от тях факти са се осъществили и то по посочения начин и с определени правни последици.

Затова и процесуалните действия на страните в процеса, свързани с доказването на твърдяното от тях, се характеризират като основни и централни за цялото исково производство. Неизвършването им в предвидените за това процесуални преклузивни срокове води до настъпването на специфични правни последици (процесуални тежести)⁸⁶.

Невъзможността да се упражнят процесуални права по доказването - да се твърдят факти и обстоятелства и да се сочат и представят доказателства за тях - след изтичането на специални времеви отрязъци (процесуални преклузивни срокове), наричаме настъпване на процесуална преклузия относно тези права. Правната последица от този процесуален пропуск на страните в процеса ще бъде недопускане на тези фактически твърдения и доказателствени искания.

⁸² Дай ми фактите да ти дам правото.

⁸³ Стамболиев, О., Доказването в исковото производство, 1999 г., стр. 9;

⁸⁴ Пак там, Предговор.

⁸⁵ Борис Яновски, За отказа от доказателства в гражданския процес, сп. Правна мисъл, бр. 2 от 1963 г., стр. 60;

⁸⁶ За процесуалните правоотношения е характерно, че настъпването на процесуални тежести се свързва както с неизпълнението на процесуални задължения, така и с неупражняването на процесуални права Стамболиев, О., Доказването..., стр. 27;

Нормативната уредба на така дефинираните процесуални преклузии, настъпващи след края на първото открито съдебно заседание, е заложена в разпоредбата на чл. 147 ГПК. В нея се съдържат основните правила за ограничаване допустимостта на фактическите твърдения и доказателствените искания на страните. Заложено в тази правна норма отразява една от основните промени, въведени с новия ГПК – а именно невъзможността на страните в процеса да релевират факти и обстоятелства и да сочат и представят доказателства пред две инстанции по същество (разбира се, ако не е налице някоя от хипотезите на чл. 266 ГПК).

В разпоредбата на чл. 147 т. 1 ГПК се посочва, че нови обстоятелства и нови доказателства могат да бъдат съответно твърдени, посочени или представени, най – късно до приключване на съдебното дирене в първа инстанция, и то при условие, че страните не са могли да ги узнаят, посочат или представят своевременно⁸⁷. Тоест, в общата хипотеза, когато страните в процеса знаят и могат да посочат и представят обстоятелствата и доказателствата за тях, това те трябва да направят в изрично предвидените за тези процесуални действия по – кратки процесуални преклузивни срокове. Само по изключение, ако е имало пречка за тяхното узнаване, посочване и представяне, законодателят предвижда друг (по – дълъг) срок за извършване на тези процесуални действия – а именно, до приключване на съдебното дирене.

Следователно, може да се направи изводът, че ако за процесуално действие, изразяващо се в представяне на фактически твърдения и навеждане на доказателства, законодателят е предвидил по – кратък процесуален срок, в рамките на който да бъде то надлежно извършено, страната може да стори това в по – късен момент (до приключване на съдебното дирене), ако се реализира хипотезата на чл. 147 т.1 ГПК.

Приключването на съдебното дирене представлява завършването на съдопроизводствените действия по събиране на доказателствата, преди да се пристъпи към устните състезания. По отменения ГПК от 1952 година сроковете се определяха чрез края на устните състезания. Новата уредба представлява още едно скъсяване на процесуалните срокове за извършване на процесуалните действия на страните в производството - в унисон с цялостната регламентация на процесуалните преклузии по новия ГПК⁸⁸.

Според втората хипотеза на разпоредбата на чл. 147 ГПК – тази на т. 2 - страните могат да навеждат в процеса нововъзникнали обстоятелства и доказателства за тях⁸⁹. Съдът не би трябвало да ги отхвърли като недопустими. Възникването им трябва да се свързва с момент, по – късен от момента на приключване на първото открито съдебно заседание (с оглед изменението на ГПК с ДВ, бр. 100 от 21 декември 2010 година, страните могат законосъобразно да направят допълнителни доказателствени искания и след доклада по делото и последващите указания на съда по доказателствата).

Но тези факти, обстоятелства и доказателства не стават автоматично допустими, ако страната ги посочи и представи до приключване на съдебното дирене и се позове на разпоредбата на чл. 147, т. 2 ГПК.

Необходимо е съдът да направи преценка за това, доколко са изпълнени хипотезите на чл. 147 ГПК. А сама по себе си тази преценка съдът не може да извърши, без да е проучил въпроса кога е настъпило узнаване, съответно възможност за посочване и представяне или възникване на съответните факт, обстоятелство или доказателство за страната по делото, която се позовава на някое от тях. Следова-

⁸⁷ Сталев, Ж., *Первое по делу заседание в гражданском процессе болгарии*, Правоведение, 1958 г., кн. 4, стр. 70 – При действието на ГПК от 1952 г. дори съдът да е обявил един факт за ненуждаещ се от доказване, ако във фазата на събиране на доказателства се появи съмнение в истинността му, съдът ще обяви фактът за нуждаещ се от доказване. Бел. авт. - Ако това се случи при действието на ГПК от 2008 г., дали ще отпадне преклузията по отношение на доказването?

⁸⁸ Влахов, Кр., *Актуални проблеми на новия ГПК*, стр.49;

⁸⁹ Пак там, стр. 251;

телно, съдът трябва да осъществи процедура по събиране на доказателства относно този въпрос⁹⁰. И тъй като развитието на висиящия процес ще зависи от произнасянето на съда, ще трябва да се изчака становището му⁹¹, за да може разглеждането на делото да продължи.

Независимо в какъв смисъл ще бъде окончателното становище на съда по поставения въпрос, ще се осъществи една процедура по доказване на факта на осъществяване на някоя от хипотезите на чл. 147 ГПК. Съдът ще отдели време, производството ще се забави, страните ще се отклонят в доказването си от предмета на първоначалния спор. Ако впоследствие съдът отхвърли твърдяните факт или обстоятелство или посоченото или представеното доказателство като недопустими, разглеждането на делото ще продължи, но целената бързина при правораздаването няма да бъде постигната. А тя е в основата на въвеждането на процесуалните преклузии, свързани с доказването.

Поради ненужните забавяния на решаването на делата, законодателят премахна разпоредбата на чл. 65 ГПК - отм. и замени предоставяните от нея санкции с недопустимост на твърдяните факти и обстоятелства и посочваните и представяни доказателства в различни фази на производството. Но разлика във възможното процесуално поведение на страните в процеса не би могла да се долови и при действието на настоящия чл. 147 от ГПК. Все така страните могат да правят искания за допускане на факти, обстоятелства и доказателства по всяко време до приключване на съдебното дирене. И съдът ще е длъжен да проведе производството по преценка изпълват ли те хипотезата на правната норма на чл. 147 ГПК. А производството ще може да продължи своя ход едва след произнасянето на съда, независимо в какъв смисъл е то. И това може да прави всяка от главните страни в процеса, по колкото пъти желае, дори за всеки един факт, всяко едно обстоятелство или доказателство поотделно и последователно във висиящия процес⁹².

Не подлежат на проверка по чл. 147 ГПК тези факти, обстоятелства и доказателства, чието твърдене, посочване и представяне представлява злоупотреба с право⁹³.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

По всичко личи, че ускоряване на гражданското исково производство в първата инстанция не се постига с изискването за преценка на съда дали е налице някоя от хипотезите на разпоредбата на чл. 147 ГПК⁹⁴ всеки път, когато някоя от главните страни в процеса поиска включване във фактическия материал по делото на ново обстоятелство или направи ново доказателствено искане. А правните последици от неспазването на процесуалните преклузии са тежки за страните и поради това съдът трябва да направи проверката си изключително внимателно. Стриктното прилагане на процесуалните преклузии води до забавяне и дори до усложняване на висиящото исково производство.

В Закона за гражданското съдопроизводство в редакцията му от 1897 г. законодателят също е въвел ранна процесуална преклузия за упражняване на правото да бъдат сочени факти и обстоятелства и представяни доказателства – приключването на първото по делото съдебно заседание. Но, независимо дали фактически е имало време за това в заседанието, както и независимо от тежестта на последиците от пропускането на срока, за страните е било невъзможно да сторят това по – късно.

⁹⁰ Влахов, Кр., Актуални проблеми на новия ГПК, стр.43;

⁹¹ Коментар на новия ГПК, авт. колектив, стр. 251;

⁹² Въпреки че ГПК в чл. 3 сочи изискване за добросъвестност при упражняване на процесуалните права.

⁹³ Коментар на новия ГПК, авт. колектив, стр. 252; Юридически речник, Георгиев, Г., Велинов, Л., София 1999 г., стр. 25;

⁹⁴ Коментар на новия ГПК, авт. колектив, стр. 251;

Разпоредбата на чл. 254 ЗГС е имала характер на запретителен закон⁹⁵. Така преклузивният срок наистина е имал дисциплиниращ ефект за страните в производството.

Съгласно уредбата на доказването в ГПК – отн. всяка от страните можеше да направи доказателствени искания или да посочи факти или обстоятелства (дори такива, които е могла да посочи или представи своевременно, но небросъвестно или поради небрежност не е сторила) по всяко време на първоинстанционното производство. Съдът, като санкция за поведението на страната, ѝ възлагаше разноските по отлагане на делото в следващи съдебни заседания, по обжалване на съдебното решение и по събиране на новите или повторното събиране на вече събраните доказателства, разноските на другата страна и на нейния представител за явяване по делото и допълнителна държавна такса в размер на 1/3 от първоначално платената, но не по – малко от 100 лв. С предвиждането на тези мерки законодателят даваше приоритет на постановяването на едно правилно съдебно решение, без да държи сметка за продължителността на гражданското производство и на процесуалното поведение на страните в процеса.

Повишената процесуална дисциплина на страните по отношение упражняването на техните най – важни процесуални права - да твърдят факти и обстоятелства и да сочат и представят доказателства за тях – ще доведе до ускоряване на производството, а с това и на своевременно предоставяне на защита и налагане на санкция. Така най – успешно гражданският процес ще се противопостави на правонарушението.

Литература:

1. Абрашев, П., Гражданско съдопроизводство, Том I и Том II, 1910 г.;
2. Влахов, Кр., Актуални проблеми на новия ГПК;
3. Коментар на новия ГПК, авт. колектив, ИК Труд и право, 2008 г.;
4. Мингова, А., Нови факти и доказателства пред въззивната инстанция, сп. Съвременно право, бр. 4 от 1998 г.;
5. Сталев, Ж. Первое по делу заседание в гражданском процессе болгарии, Правоведение, 1958 г., кн. 4;
6. Стамболиев, О., Доказването в исковото производство, 1999 г.;
7. Юридически речник, Георгиев, Г., Велинов, Л., София 1999 г.;
8. Яновски, Б, За отказа от доказателства в гражданския процес, сп. Правна мисъл, бр. 2 от 1963 г.

Боряна Атанасова Милкова, гл. ас. по Гражданско процесуално право, Юридически факултет на Русенски университет, b.milkova@mail.bg

⁹⁵ Абрашев, П., Том II, стр. 156.